

2350

Հ Բ Ա Մ Ա Բ Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Մ

Ուստի 89. Օգոս. ՄսՏոռկի

«ՆՈՐ
ԳՊՐՈՑ»

ՄԱՆԿԱԿԱՆ
ՄԱՏԵՆԱԶԱՐ

5

ԼՈՅՍ

ՍԵՐ

ԿԵՆՏՐ

ՎԵՃԱԵՐՈՂ ՏՊԵՅ ԻԸ

(ՄՈՅԵՐԴ)

Հեղ. Կ. ՖԵՌԻԷՅ

ԹՐԳՄ. Գ. Ա. ՄԱԼՍԹԵԱՆ

Ելադր. Յ. Մ. ԱԿԻՐՆԻՆ

Կ. ՊՈԼԻՏ

1928

Ա. ԱԿԵՐՄԱՆ

78

\$ - 25

ԼոՅԱ

78

\$-25

ԱԵՐ

ԿԵՆՍԸ

ՆԱԽԱՐԵՂ ՏՊԱՅ ԱԸ (ՄՕՅԵՐԴ)

Մ. ՔԱՌԱԵՅ

(ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ԷՆՈՐ ԴՊՐՈՑ, Թ. 5)

ՅՐԳՄ. Գ. Ա. ՄԱԼԱԹԵԱՆ

2004

ՏՊԱՅՐ. Յ. Մ. ՍԵԹԵՆՍ

Կ. ԳՈՒԼԻՍ

1928

2011

Յ Ա Ռ Ա Ջ Ա Բ Ա Ն

Վօլկանկ Մօցարդ մեկն է այն զարմանալի եւ պես-
պիսուն հաննարներէն որ երբեք տեսնուած ըլլայ: Այն
սարիքին մեջ, ուր տղաք հազիւ կրնան քանի մը բառ
բոբովել, անիկա արդէն երաժշտութեան համար կան-
խանաս սաղանդ մը ցոյց կու տար եւ երբ ան կատարե-
լութեան ամենաբարձր աստիճանին հասած է, ասիկա
արդիւնք է անդուլ աշխատանքի եւ անհուսալի հիգե-
րու, ինչպէս նաեւ յամառ ուսումնասիրութիւններու:
Անիկա չէր ուզեր ուրեւ միջակ բան արտադրել եւ այս
իսկ պատահաւոր ան հեղինակեց մեծ թիւ մը գլուխ գոր-
ծոցներու (սինֆօնիներ, սօնաթներ եւ օբեռաներ):

Արժանի է ան տղոցմէն սիրուելու, վասն զի ան իր
երթսասարդութեան մեջ էր որ հեղինակեց իր ամենա-
գեղեցիկ գործերը: Ան երթսասարդ է իր ամբողջ հեղի-
նակութիւններուն մեջ եւ ժամանակ չէ ունեցած ձեռա-
նալու, վասնզի մեռաւ 36 տարեկանին, իր փառ-
քին մեջ, եւ այն պահուն՝ երբ կ'երազէր ուրիշ արտա-
րութիւններ:

Բայց իր սխալելի գործերուն եւ իր մեծ հաննա-
քին համար չէ միայն որ Մօցարդի կեանքը պէտք է
պատմուի մեր պատմի ընթերցողներուն: Անոնք անոր
նկարագրին մեջ պիտի գտնեն ազնուականութիւն մը,
վստմութիւն մը, շնորհ մը եւ բարութիւն մը. օրինակ-
ներ՝ բարձր բարոյականութեան: Ոչ մէկ պատմի այն-
քան հաւատարիմ ու հնազանդ եղած է իր ձեռագրին, եւ
ցոյց տուած է այնքան արժանաւորութիւն եւ համես-
տութիւն իր փայլուն յաջողութիւններու ընթացքին, որ-
քան Մօցարդ:

ՏՊԱՐԱՆ, ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ ԵՒ ԹՂԹԱՎԱՃԱՌՈՒՄՆՅՑ

Յ. Մ. Ս Է Թ Ե Ա Ն

Թիւ 30, Զամբակեան փողոց, Կ. Պոլիս

№ 114

52777-ահ

39423-67

ՏԵՆՃԱՐԵՂ ԼՐԱՅ ԱԸ

(Կ Օ Յ Ա Ր Կ)

Ա. — ԼՐԱՅՆԴ ԼԸ ՈՐ ԿԸ ՅԵՅԼՐԱՈՒԻ

«Իրաւ որ, վերջին ծայր յաւակնոտ եւ յամառ տղայ մըն է, գոչեց Պրն. Լէօբօլտ Մօցարդ. ահաւասի՛կ, տեսէ՛ք, չորս սունոց իր ջութակովը կ'ուզէ մեր համերգին մասնակցիլ:

— Հազիւ վեց տարու տղեկի մը համար, բաւական նորօրինակ բան մըն է ասիկա, ըսաւ տունին բարեկամ Պրն. Շաքնէր, որ խիստ ճարտար երաժիշտ մըն էր:

— Ջութակի դաս առնել տալու է անոր, պատասխանեց երրորդ անձնաւորութիւն մը, Պրն. Վէնկլ, հոչակաւոր ջութակահար մը, գգուելով խարտեաշ գըլուխը մատաղատի տղուն, որ ա՛յնքան ուշագրաւ ճաշակ մը ցոյց կուտար իր նախասիրած արուեստին համար:

— Սիրելի հայրի՛կ, թո՛ղ տուր որ ես իմ մասս կատարեմ ձեր համերգին մէջ:

— Ո՛չ, սիրելի Վօլֆկանկ, քու պզտիկ ջութակովդ չէ որ պիտի կարենայիր հետեւիլ մեզի. դեռ ուսումնասիրած չես այս նուագարանը եւ պիտի նեղացնէիր Պրն. Վէնկլը որ պատիւը կ'ընէ մեզի նուագելու հոս, ընտանիքի անդամներու եւ բարեկամներու ներկայութեան:

— Կը փափաքեմ միայն երկրորդ մասը կատարել,

Թախանձեց տղան, տաք տաք արցունք թափելով շատ կամաց կը նուագեմ եւ մէ'կն ալ չեմ նեղեր:

— Խնդրեմ, թոյլ տուէք որպէսզի նուագէ, ըսաւ Պրն. Շաքնէր, որ շատ կը սիրէր Վօլֆկանկը. անոր ջութակը խաղալիկ մըն է եւ ա'յնքան տկար ձայն ունի որ պիտի չխանգարէ մեր ներդաշնակութիւնը:

«Աչ որ մտիկ կ'ընէ քեզի»

— Սրբ, յարեց հայրը, քանի որ մեր բարեկամը կ'առաջարկէ, կը հաւանիմ որ նուագես երկրորդ մասը, բայց ա'յնքան մեղմիկ՝ որ մէ'կը չի լսէ ջութակիդ ձայնը, եթէ ոչ՝ կը պարտաւորուիս դադրեցնել անմիջապէս:»

Տղան, խնդալից, հպարտ էր անոր համար որ պիտի նուագէր մեծ արուեստագէտներու հետ եւ բաւական բազմաթիւ ունկնդիրներու առջեւ. ուստի մեծ խնամով լարեց, յարդարեց իր ջութակը եւ երկրորդ մասին մէջ՝ ընկերակցեցաւ Շաքնէրի: Նախ, շատ մեղ-

մօրէն սկսաւ, յետոյ, խանդավառուած՝ արտաբերեց ա'յնքան ճշգրիտ եւ ա'յնքան կատարեալ ներդաշնակութիւն, որ Պրն. Շաքնէր հիացած կանգ առաւ ու անբարբառ՝ թողուց որ տղան մինակը կատարէ ընկերակցութիւնը միւսներուն հետ:

Ներկաները ափ ի բերան մնացած էին՝ այսպիսի հրաշալիք մը լսելով. եւ երբ հատուածն աւարտեցաւ, ամէնքը Վօլֆկանկի շուրջը բոլորուեցան ու շնորհաւորեցին. իսկ հայրը՝ ուրախութենէն լայով՝ բազուկներուն մէջ առաւ եւ համբուրեց զայն:

«Հրաշալի՛ է», կը գոչէր ամէն մարդ, «անհաւատալի՛ է»:

— Ո՛ւրկէ սորվեցար ջութակը, հարցուց Մօցարդի հայրը:

— Մինակս վարժութիւն ըրի, պատասխանեց տղան:

— Սյս պզտիկ ջութակի՞ն վրայ:

— Բայց այո՛, սքանչելի է անիկա եւ՝ եթէ ներէք, առաջին ջութակին մասն ալ կը նուագեմ:

— Ինչպէ՞ս պիտի համարձակէիր Պրն. Վէնկլի ներկայութեան...:

— Հիմա, ըսաւ ջութակահարը, կարծեմ թէ ամէն քանի կարող է այս տղեկը. տեսնե՛նք, փորձենք զինքը:

— Բայց այս առաջին մասը խիստ դժուար է, նոյնիսկ տաղանդաւոր քաջ երաժիշտի մը համար, դիտել տուաւ հայրը:

— Թողէ՛ք որ նուագէ» կը պօռային ներկաները. Փոքրիկն Մօցարդ զարմանալի ճարտարութեամբ ու նրբութեամբ կրցաւ յաջողիլ իր փորձին մէջ: Կատարեալ յաղթանակ մը եղաւ այդ յաջողութիւնը. Հայրը չէր կրնար հաւատալ իր ականջներուն. իրեն

այնպէս կը թուէր թէ, անձնատուր եղած է զգայախաբուծեան: Ինչպէ՛ս: Իր պզտիկ Վօլֆկանկը՝ դեռ չսորված ջութակին կանոնները, կրնա՛ր արուեստագէտի մը պէս գործածել այդ նուագարանը:

«Հրա՛շք է,» կը կրկնէր:

—Ո՛չ, յարեց Վէնկլը, ասիկա յայտնութիւնն է մեծ հանճարի մը, որ մեզ ամէնքս պիտի գերազանցէ:»

Դէպքը, զոր պատմեցինք, տեղի կ'ունենար Լէօբօլտ Մօցարդի տունին մէջ, ի Սալցպուրկ, Աւստրիա, ուր ան կը սիրէր հաւաքել երբեմն քանի մը բարեկամներ, արուեստագէտ կամ երաժշտութեան սիրահար, մտերմիկ համերգներ տալու համար:

Լէօբօլտ Մօցարդ, շատ ուսեալ մարդ եւ խիստ նշանաւոր երաժիշտ, առաջին ջութակահար էր Սալցպուրկի մատուռին մէջ: Իր որդին, Վօլֆկանկ Մօցարդ, 1756 յունվար 27ին այս քաղաքը ծնած, մանուկ հասակէն հօրը միջոցաւ հետամուտ եղած էր երգեցողութեան կանոններուն ու կը հետեւէր մանաւանդ յարադաշնակի (օռկ) նուագածութեան:

Կը պատմուի թէ երեք տարեկանին՝ փոքրիկն Մօցարդ կը ջանար արդէն յարադաշնակին վրայ եղանակներ նուագել:

Իրեն կը սորվեցնէր քոյրը Մարիամ-Աննա, իրմէ հինգ տարու աւելի մեծ, արդէն յառաջադէմ երաժշտական արուեստին մէջ՝ զոր կ'ուսանէր իր հօրը հարտար առաջնորդութեամբը:

Երբ ան իր դասերը կ'առնէր, դեռատի Վօլֆկանկ, անոր քով կեցած ամենամեծ ուշադրութեամբ կը հետեւէր անոր մատներու շարժումներուն եւ, երբ չորս տարեկան եղաւ, մեթոտիկ կերպով սովորեցաւ երաժշտութիւն եւ յարադաշնակ: Այնքան անհանդարտ

էր որ պէտք կ'ըլլար զսպել իր եռանդը: Ի՞նչ ժամանակէն կատարելապէս սորվեցաւ այն երաժշտական կտորները զոր կը նուագէր իր քոյրը եւ ուրիշ կտորներ՝ զոր հայրը կը յօրինէր անոր համար:

Մնաց որ, այն տարիքին մէջ ուր շատ տղաքներ հազիւ կրնան խօսիլ ու իրենց միտքը բացատրել ղիւրապէս, ինքն ալ կը ջանար յօրինել այլազան քաղցրութիւններ (մրմնջերգեր):

Օր մը, ճաշարանի սեղանին վրայ հակած, իր առջեւը ցերուցան, ունէր երաժշտական թղթի շատ մը թերթեր: Զբաղած էր՝ անոնցմէ մէկը լեցնել աւելի կամ նուազ ընթեռնելի ծայնանիշներով, երբ հայրը ներս մտաւ իր բարեկամին, Շաքնէրին հետ:

«Ինչո՞վ կ'զբաղիս» հարցուց Լէօբօլտ Մօցարդ գաւկին քովն երթալով:

Սա, խիստ շփոթած՝ ուզեց պահել իր թերթերը, բայց շատ ուշ մնացած էր:

«Կը յօրինեմ, բաւ տղան, երաժշտական կտոր մը՝ զոր քոյրս պիտի նուագէ յարադաշնակին վրայ:

—Ցուցո՛ւր նայիմ գրածդ:

—Մ'հ, չեմ համարձակիր, աշխատութիւնս դեռ չեմ աւարտած:

—Հոգ չէ, տո՛ւր. բեզի պէս տղեկ մը պէտք է սիրուն բան մը շինած ըլլայ:»

Հայրը կը գրաւէ թուղթը, բայց կարծես բան մը չի հասկնար երաժշտական սեւ, հերմակ, կեռ, կրկնակեռ ծայնանիշերու շփոթ խառնուրդէն որուն մէջ, ասդին անդին կը տարածուէին մեղանի շատ մը այլանդակ բիծեր:

«Սա նայէ, ըսաւ ծաղրանքով մը Լէօբօլտ Մօցարդ իր բարեկամին, հէ՛յ, չորս տարեկան քաջ երաժիշտը:»

Շարքներ ինքն ալ սկսաւ սրտանց խնդալ :

«Ահ, գարմանալի՛ պիծակ.» կը կրկնէր՝ ջանալով գուշակել՝ ձայնաշարերուն վրայ զրուած խազերը :

Յանկարծ, ապշահար մնաց, անկկա լուծած էր երգամաս մը այս տարօրինակ երկասիրութիւնէն եւ անոր մէջ գտած էր հանճարեղ ներշնչումի մը նշանները :

«Ալ մի ծաղրեր, ըսաւ իր բարեկամին, ինչ որ դուն անիմաստ ցափուտութիւն մը կը համարես՝ ունի արժէքը երաժշտական երկի մը, որ լաւ յղացուած է եւ գարմանալի մեթոտով մըն է գրուած :

Հայրը նորէն ձեռք առաւ թուղթը եւ համոզուեցաւ թէ Շարքներ իրաւունք ունէր. երաժշտութիւնը ընդամենին էր Վօլֆկանկ Մօցարդի մէջ, ինչպէս երկրաչափութիւնը՝ Բասզալի մէջ :

Բ. — ԱՐԻՈՒՆ ԵՄՆԱՆՄԲՈՒԹԻՒՆ ԱՐԸ

Վօլֆկանկ աշխոյժ եւ զուարթարարոյ տղայ մըն էր. կը սիրէր զուարճանալ իրեն տարեկից տղոց ընկերակցութեամբ. բայց մեծ լրջութիւն ու խոհականութիւն ցոյց կուտար անմիջապէս որ աշխատութեան սկսէր: Մանաւանդ սիրազեղ ու խիստ զգայուն էր: Խորին սէր ու մեծ յարգանք կը տածէր իր մօրը, Աննա Բէրտլինայի նկատմամբ եւ ամէն առիթէ օգուտ կը քաղէր հասնելի ըլլալու համար անոր:

Օր մը (երբ տակաւին տասը տարու չէր եղած) իր քրոջն ըսաւ .

«Գիտե՞ս, Մարիամ-Աննա, ութը օրէն, մեր սիրելի մայրիկին ծննդեան տարեդարձն է :

— Այո՛, իմ պզտիկ Վօլֆկանկս, ինչո՞ւ համար կ'ըսես ինձի ատիկա :

— Որովհետեւ կ'ուզեմ, այս առթիւ, մեծ անակընկալ մը ընել անոր :

— Բայց այնչափ դրամ չունինք որ անակնկալի մը համար՝ չափազանց ծախք ընենք :

— Ահ, ատանկ բան չեմ խորհիր ես: Տե՛ս, այդ նպատակով յօրինած եմ բազմամասն երգի կտոր մը, գոր պիտի ցոյց տամ բեզի. քու կարծիքդ անոր մասին պիտի յայտնես ինձի :»

Նստաւ յարադաշնակին առջեւ եւ նուագեց բանի մը եղանակ որոնց վրայ հիացաւ աղջնակը: Տեսակ մը խմբերգ էր որ իր ամբողջութեանը մէջ կատարեալ ներդաշնակութիւն մը կ'արտաբերէր :

«Շատ լաւ է, շատ սիրուն է. փոքրիկ Վօլֆկանկս :»

— Մայրիկին տօնին համար գրեցի նաեւ բառեր որոնք լաւ կը յարմարին այս խաղերուն :

— Լա՛ւ. բայց ո՞վ պիտի երգէ այս բառերը. ո՞վ պիտի կրնայ ի գլուխ հանել այս խմբերգը :

— Ես խորհեցայ այդ կէտը, եւ իմ պզտիկ ընկերներս սիրայօժար սորվեցան ինձի հետ երգն ու խօսքերը: Երէկ իրիկուն փոքձ ըրինք Շարլ Հունտէրի տանը մէջ եւ կը վստահեցնեմ զքեզ թէ գոհ մնացի ես :

— Ահ, եղբայր, շատ կը փափաքէի լսել այդ երկասիրութիւնը :

— Լա՛ւ. Այս իրիկուն Շարլ Հունտերի տունն եկար. հոն աղոտոր յարադաշնակ մը կայ. ընկերներս խոստացան այնտեղ գալ՝ խմբերգին կրկնութիւնն ընելու: Երբեք պիտի չհամարձակէի մեր սիրելի մայրիկին առ-

զեւը երգել տալ զայն՝ քու կարծիքդ շառած անոր մասին»:

Իրիկունը, Մարիամ-Աննա, ներկայ եղաւ ժամադրութեան եւ հիացաւ ա՛յնքան մատաղատի տղուն մը ստեղծագործութեանը վրայ: Լաւ մարզուած եւ մեթոտով առաջնորդուած ընկերներ՝ համանուագ ու ներդաշնակ երգեցին այն խմբերգը որ լի էր իսկատիպ դրոշմով:

«Մհ, մայրիկը որքա՛ն երջանիկ պիտի զգայ ինքզինքը, աղաղակեց աղջնակը:

— Հապա հայրի՛կը: Ի՞նչ պիտի ըսէ, հարցուց փոքրիկ երգահանը, տեսակ մը մտմտութեամբ:

— Հանդարտ եղիր, ա՛ն ալ շատ գոհ պիտի մնայ, վասնզի ո՛չ մէկ տղայ՝ հագիւ երկու տարի դաս առնելէ հտքը, կարող պիտի ըլլար այսքան գեղեցիկ գործը ստեղծել:

Տոնխմբութեան օրը, կէս օրէ յետոյ, Մօցարտեան ընտանիքին անդամները, բազմաթիւ բարեկամներով, հաւաքուած էին սրահին մէջ՝ շնորհաւաւորելու համար Տիկին Մօցարտը: անոնց մէջ կը գտնուէին համբաւաւոր արուեստագէտներ, ինչպէս Վէնկլ եւ Շաքնէր, երբ յանկարծ, մօտակայ սենեակի մը մէջէն, լուեցան թարմ ու պատանեկան ծայներ:

«Ի՞նչ է աս, կը հարցնէ Լէօօրտ Մօցարտ:

— Մտիկ ըրէ՛ք, մտիկ ըրէ՛ք» կ'ըսէ Շաքնէր:

Խմբերգը քանի՛ կը ծաւալի, կը պարզուի, ա՛յնքան յուզումը կը տիրէ բոլոր ներկաներուն վրայ:

«Աքանչելի՛ է», կ'աղաղակէ Վէնկլ:

— Խօսքերը շատ գեղեցիկ են, կ'ըսէ ունկնդիրներէն մէկը:

— Իսկ երաժշտութիւնը զմայլելի՛ է» կ'աւելցնէ Շաքնէր:

Լէօօրտ Մօցարտ եւ իր կինը հասկցած էին. անուշ արցունքներ կ'ողողէին իրենց դէմքը:

«Եղբայրս է որ հեղինակած է եղանակը եւ անոր բառերը»

«Վօլֆկանկն է», կը պոռային անոնք. բայց ո՞վ կըրցած է անոր օգնել այս երկասիրութեանը մէջ:

—Մինակը յօրինած է զայն, յայտարարեց Մարիամ-Աննան, ինքն է, եղբայրս է՝ որ հեղինակած է երգը, խօսքերը եւ պատրաստած է խմբերգը՝ մայրիկին տօնին համար։»

Ամէն մարդ կը վազէ քովի սենեակը. կը գրկեն մանուկ երաժիշտը. ծնողքը իրենց սրտին վրայ կը սեղմեն եւ խնդալից կը տօնեն երգչախումբին տղաքը, որոնք անոր բարեկամներն էին։

Գ. — ՄԵՆԱԿԵԿԸՆ ԿԵՄԵԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ինչպէս արդէն ըսինք, Վօլֆկանկ Մօցարդի հայրը ամենամեծ խնամով կ'ըբաղէր իր որդւոյն երաժշտական դաստիարակութեամբը։ Յաճախ անոր համար կը յօրինէր երաժշտական կտորներ զորս տղան կը նուագէր զարմանալի դիւրութեամբ. օր մը, հայրը նըւագախաղի մը խօսքերը շարադրեց նիւթ ունենալով Հազար ու մէկ գիշերներու մէկ պատմութիւն, այն է Քնացողը ու կ'արքննայ ատկէ շատ շահագրգռուած էր մանուկ Մօցարդը։

Այս տղան վեց տարեկան եղած միջոցին, քանի մը քաղցր երգեր յօրինեց այս նիւթին վրայ, եւ առտու մը, նայիս՝ գաղափարն ունեցաւ իր ընկերներուն հետ, ներկայացնել այս պատմութիւնը յանպատրաստից կազմուած թատերաբեմի մը վրայ։

Մերձակայ տուններէն քանի մը տղաք, որոնց երգի ու երաժշտութեան սաշակը ներշնչած էր մանուկ արուեստագէտը, շատ անգամ կուգային մտիկ ընելու զայն, երբ ան վարժութիւն կ'ընէր իր պատիկ ջութակին վրայ։

Օր մը Վօլֆկանկ կ'ըսէ անոնց.

«Հայրիկս ինձի պատմեց ու գրեց սիրուն պատմութիւն մը որով կարելի է դիւրաւ շինել երգախառն զուարճալի կատակերգութիւն մը։

—Մ'հ, շատ պիտի սիրէինք մենք զայն, աղաղակեցին տղաքը, ըսէ մեզի ո՛րն է այդ պատմութիւնը։

—Սհաւասիկ. պատմութեան եղելութիւնը տեղի կ'ունենայ Պաղտատ քաղաքին մէջ ուր կը թագաւորէր համբաւուոր խալիֆան, Հարուն-էլ-Րաշիտ։

—Այո՛, գիտենք. ան՝ որ կը ծպտէր եւ իր մեծ վէզերին, ճափէրին հետ քաղաքին մէջ, ամէն կողմ, կը պտըտէր։

—Ճի՛շդ ատ է։

—Եւ իր պաշտօնակալը Մէսրուր․․․

—Նոյն ինքը։

—Ատոր արկածները մենք կարգացած ենք մեր վէպերուն մէջ։

—Ուրեմն, մտիկ ըրէք. իրիկուն մը, Հարուն-էլ-Րաշիտը, իր մեծ վէզերին ճափէրին ու իր պաշտօնակալին, Մէսրուրի, հետ, ծպտած էր, որպէսզի այցելէ Պաղտատ քաղաքը եւ հասկնայ թէ իր հրամանները ճիշդ կը կատարուէին։ Իր պալատին ճիշդ դէմը, նըստարանի մը վրայ տեսաւ երիտասարդ մը որ հիացումով կը դիտէր խալիֆաներուն բնակարանը եւ խորին հառաչանքներ կ'արձակէր։

«Ի՞նչ ունիք, բարեկա՛մ, հարցուց խալիֆան. շատ վշտալից կ'երեւար։

—Մ'հ, կը խորհիմ միայն երջանկութեանը վրայ այն մարդուն որ սա պերճաշուք պալատին մէջ կը բընակի։ Ան ուզածին չափ ոսկի ու բազմաթիւ ծառեր ունի. կը վայելէ երկրային ամէն տեսակ հաճոյք, մինչ-

դեռ ես, Հասան, տաժանելի կեանք մը կ'անցընեմ իմ խեղճ մօրս հետ եւ, հակառակ աշխատութեանս, հագլու թէ քիչ մը բան կը շահիմ՝ օրը օրին բոյսի մը պէս ապրելու համար:

—Մի կարծէք, բարեկա'մս, թէ երջանկութիւնը կը կայանայ շատ դրամ ունենալուն, բազմաթիւ ծառաներու տէր ըլլալուն եւ պալատի մէջ բնակելուն մէջ: Թերեւս այն խալիֆան որուն վիճակին կը նախանձիք դուք, ձեր երեւակայած ամէն ուրախութիւնները չունի:

—Ինչպէս, օտարական պարոն, խալիֆա մը միթէ կատարելապէս երջանիկ չ'ըլլա՞ր: Կեանքիս մնացած օրերը ես սիրով կը գոհէի, եթէ կարենայի երեք օր միայն անոր տեղն ըլլալ:

—Օ'ն, կը տեսնեմ թէ շատ վիշտ ունիք դուք այսօր: Ես Մուսուլցի հարուստ վաճառական մըն եմ. Պաղտատը այցելելու համար առաջնորդի մը պէտք ունիմ. եթէ կ'ուզէք այս ծառայութիւնը ընել ինձի, լիառատ կը վճարեմ:

—Ամենայն հաճութեամբ, պատասխանեց Հասան:

—Ան ատեն, ձեզ կը տանիմ նախ քաղաքին ամէնէն լաւ պանդոկը. հոն կը ճաշենք բարեկամներու հետ, յետոյ մեր մէջ կը կարգադրենք գործը:

Խալիֆան ցած ձայնով քանի մը բառ ըսաւ ճաֆէրին եւ Մէսրուրին, եւ ամէնը մէկ գացին մօտակայ պանդոկ մը, ուր պատուական ճաշ մը մեծարուեցաւ իրենց: Մինչդեռ Հասան կը խօսէր խալիֆային հետ, չի նշմարեց որ ճաֆէր փողի մը կը լեցնէր իր գաւաթին մէջ. Երիտասարդը քիչ մը վերջ քնացաւ խորունկ քունով մը եւ Հարուն-էլ-Բաշիա հրաման ըրաւ որ զայն իր պալատը տանին:

«Կ'ուզեմ, կ'ըսէ միապետը, այս խեղճ մարդը բը-

39423-6

ժշկել իր փառասիրութենէն: Վաղը առտու արթըննալէն անմիջապէս ետքը, անոր հետ պիտի վարուիք իբր թէ խալիֆան ի'նք եղած ըլլար: Պալատին ամէն պաշտօնակալներուն ու ծառաներուն հրահանգ տուէք որ իմ ամէնէն գեղեցիկ հագուստներս հագցնեն անոր եւ կատարեն անոր կամքը որպէս թէ իրապէս ան եղած ըլլար Հաւատացելոց իշխանը:»

Խալիֆային հրամանները ամենամեծ ճշդութեամբ կատարուեցան եւ Հասան շատ զարմացաւ, երբ արթըննալով, ինքզինքը գտաւ սքանչելի պալատի մը մէջ, շրջապատուած ծառաներով, որ իրեն բերին մետաքսէ ոսկեճամուկ հագուստներ:

Նախ կարծեց թէ գիւթական երագ մը կը տեսնէր, եւ միակ վախն այն էր որ մի' գուցէ օղբ ցնդէր անիկա շուտով: Բայց, երբ նախարարները եւ պաշտօնակալները եկան իր հրամանները խնդրելու, եւ անոր տուին տեղեկութիւններ իր կայսրութեան վրայ, անիկա պտոաց:

«Մ'ըր եմ ես: Զիս ո՞վ կը կարծէք:

—Բայց, տէր, դուք ձեր պալատին մէջն էք. դուք խալիֆան էք, Հաւատացելոց պետը:

—Ինձի կը թուի մանաւանդ թէ կ'երագեմ: Օ'ն, կսմթեցէք ականջս, ըսաւ պաշտօնակալներէն մէկուն, որպէսզի տեսնեմ թէ արթո՞ւն եմ:

Պաշտօնակալը այնքան ուժով կսմթեց ականջը որ արիւն ցայտեց եւ Հասան ցաւագին ճիչ մը արձակեց:

«Այո՛, իրաւ արթուն եմ, ըսաւ, բայց ինձի կուզայ թէ երէկ Հասան անունով խեղճ թշուառական մըն էի ես:

—Ձեր վեհափառութիւնը լաւ չէ քնացեր, յայտարարեց արքունիքին բժիշկը, այսինքն համար է որ մըտ-

բերնիդ քիչ մը խռոված է եւ յիշողութիւննիդ ալ այլազանս Բայց շուտով կ'անցնի այդ վիճակը։»

Հասան չհամարձակեցաւ պնդել եւ ինքն իրեն ըսաւ .

«Այո՛, յիշողութիւնս կորսնցուցեր եմ, բայց պարտաւոր եմ ընդունելու թէ ես եմ միակ ու ճշմարիտ խալիֆան։»

Շատ օրեր, բացարձակ իշխանութեան մը տիրացաւ . պարտաւորուեցաւ դատաստան տեսնել, ունկընդրութեան համար մարդ ընդունել, նախարարաց տեղեկագիրները լսել, առտուրնէ մինչեւ իրիկուն, եւ, երբ վայրկեան մը պարապ ժամանակ կ'ունենար ճաշելու համար, բժիշկները իր աջ ու ձախ կողմերը նըստած՝ կ'արգիլէին սիրած կերակուրներէն ճաշակելու, պատրուակելով թէ անոնք կը վնասէին առողջութեանը։

«Վերցուցէք այս պնակը,» կը հրամայէր բժիշկը, «անմարսելի է։»

— Բայց ես շատ կը սիրեմ զայն, կ'ըսէր Հասան։

— Ո՛չ, տէր, ձեր առողջութիւնը խիստ թանկագին ժողովուրդին համար, մեր պարտքն է՝ նոյն իսկ ձեր կամքին հակառակ՝ պահել զայն։»

Այս արգելքները այնքան կրկնուեցան որ խեղճ Հասան հազիւ պնակ մը աղցան կ'ունենար իր քաղցն անցընելու, բայց չէր համարձակեր բարկանալ, խորհելով թէ խալիֆա մը պարտաւոր էր ճկիլ, համակերպիլ այս պահանջումներուն։

Անոր իմաց տուին նաեւ թէ դաւադրութիւն մը լարուած էր իր անձին դէմ եւ թէ ռճրագործներ կը պատրաստուէին սպաննել զինքը, եթէ դուրս ելլէր պալատէն։ Որովհետեւ քաջասրտութիւնը կեղծ խալիֆային գլխաւոր առաքինութիւնը չէր, յարատեւ սարսափի մատնուած կը մնար միշտ։

«Պահապաններուս թիւը կրկնապատկեցէք, կը հրամայէր, եւ թող մի՛ տաք որ մէկը մտնէ պալատէն ներս։»

— Բայց, տէ՛ր, դիտել կուտար նախարար մը, ժողովուրդը՝ ըստ սովորութեան՝ ձեզի կ'սպասէ որ երթաք արդարութիւնը ի գործ դնէք մեծ մզկիթին առջեւ։

— Ո՛չ, ո՛չ, դուրս ելլել չեմ ուզեր։ Ռճրագործներու հարուածներուն ենթարկուել չեմ փափաքիր ես։ Կրօնագետը թող փոխանորդս ըլլայ։

Վերջապէս, ան երջանիկ ըլլալէ շատ հեռի էր, եւ, իրիկունը, այնքան յոգնած եւ մտահոգ կ'ըլլար որ գիշերը անքուն կ'անցընէր։

«Ա՛հ, կ'ըսէր, շատ երջանիկ էի ես երբ խեղճ Հասանն էի։ Գոնէ ազատ էի, իրաւ հաց ու պտուղ միայն կ'ուտէի, բայց ուզածիս պէս կը ճաշէի ախորժակիս համեմատ եւ վախ չունէի թէ օր մը չէ օր մը կ'էյնամ չարագործի մը դաշոյնին տակ։»

Առտու մը, ինքզինքը գտաւ իր փոկէ անկողնին վրայ, մայրիկին համեստ բնակարանին մէջ . պալատ, նախարար, պաշտօնակալ, սպասաւոր, ամէնն ալ անհետացած էին։

«Երազ մը տեսայ, գոչեց, զէ՛շ երազ մը։ Ա՛հ, որչա՛փ երջանիկ եմ որ պարզ Հասանը կը դառնամ նորէն։ Այսուհետեւ, այլեւս պիտի չնախանձիմ խալիֆային երջանկութեան եւ գոհ պիտի ըլլամ իմ վիճակէս։»

Հարուն-էլ-Րաշիտի կողմէն, ծափէրը բերաւ ոսկելից պարկ մը տուաւ ազնիւ երիտասարդին եւ հասկըցուց թէ ի՛նչ կատակ ըրած էր իր տէրն անոր։

«Պիտի երթամ խալիֆային ոտքերը համբուրեմ,

ըսաւ Հասանը, շնորհակալ ըլլալու համար իր ճօն նը-
ւէքին, եւ, մանաւանդ, այն դասին համար զոր տը-
ուաւ ինձի եւ որով վերստին ստացայ ես երջանկու-
թիւն եւ իմաստութիւն:»

Վօլֆկանկի բարեկամները խորին ուշադրութեամբ
մտիկ ըրած էին իր պատմութիւնը:

«Ահաւասիկ, ըսին անոնք, շատ սիրուն պատ-
մութիւն մը: Բայց ինչպէ՞ս պիտի կրնանք հոս ներկա-
յացընել զայն:»

Պատիկ երաժիշտը զանոնք առաջնորդեց իր հօրը
պարտէզին խորը եւ, պուրակի մը մուտքին առջեւ,
անոնց ցոյց տուաւ բոլորովին բնական տեղ մը, որ
կանանչներուն տակ շատ յարմար էր թատերաբեմի:
Ծառատունկերը հաճելի կամար մը կը ձեւացնէին,
եւ, աջ ու ձախ, ծաղկալի թաւուտներ անոր ամէնէն
զեղեցիկ, բաղձալի շրջագարդը կը յօրինէին:

«Ահա՛ մեր թատրոնը» յայտարարեց Վօլֆկանկ:

Ընկերները խանդավառուեցան եւ իրեն ուրիշ բան
չմնաց այլեւս, բայց միայն ընտրել զանոնք որոնք Հա-
րուն-էլ-Րաշիտի, Ճաֆէրի, Մէսրուրի եւ Հասանի դե-
րերը պիտի կատարէին: Գալով պաշտօնակալներուն
եւ ծառաներուն, դիւրին եղաւ որոշել զանոնք:

«Հապա դու՛ն,» հարցուցին բարեկամները, «դուն
ի՞նչ դեր պիտի ունենաս:»

—Ես, ջութակս պիտի նուագեմ, եւ ի հարկին՝
պիտի առաջնորդեմ ձեզ:

Կատակերգութեան շարայարումը, անոր բեմադ-
րութիւնը շատ պարզ բաներ էին. կը բաւէր միայն հե-
տեւիլ պատմութեան ընթացքին զոր դիւրին էր հաս-
կրնալ եւ միտք պահել, եւ զոր, Մօցարդին հայրը տղոց
դիւրամտչելի ըրած էր: Փոքրիկ թատերախաղը ներ-

կայացուեցաւ մեծ աշխուժով ու նշույթեամբ: Բայց
նշանաւոր եղաւ մանաւանդ յաջողութիւնը Վօլֆկանկի
որ, իր պզտիկ ջութակին վրայ, յանպատրաստից նը-
ւագեց մէկէ աւելի եղանակներ, որոնք սրանչելի կեր-
պով քաղցրահնչիւն էին ու կատարեալ: Ծնողներ եւ
բարեկամներ, որոնք կրցան ներկայ ըլլալ մանկական
այս խաղին՝ հիացան մանկատի ջութակահարին վա-
ղահաս տաղանդին վրայ:

Գ. ԲԱՐԵՊԵԷՊ ՏՆՆԿԻՊՈՒՄ ՄԸ

Վօլֆկանկ վեց տարեկան էր եւ իր քոյրը, Մա-
րիամ Աննան, տասնը մէկ տարեկան. երբ անոնց հայ-
րը՝ ըմբռնելով այն օգուտները զորս կրնար քաղել
այնքան հրաշալի կերպով օժտուած այս երկու տղոց-
մէն, 1762 թուականին ձեռնարկեց երկար նամբորդու-
թիւն մը կատարելու Եւրոպայի մէջ, ծանօթացնելու
համար իր փոքրիկ հրաշալիքները:

Այն ժամանակները, սովորութիւն կար արուես-
տագէտներուն մէջ որ այսպէս քաղաքէ քաղաք եւ
արքունիքէ արքունիք նամբորդէին, հրահանգելու ի-
րենց տաղանդները եւ՝ եթէ կարելի ըլլար, փառք մը
վաստկելու: Բայց Լէօբօլտ Վօլֆկանկ աւելի բարձր
նպատակ մը ունէր. կ'ուզէր կատարելագործել իր գա-
ւակներուն արուեստագիտական դաստիարակութիւնը,
անոնց նանչցնելով ամէնէն համբաւաւոր երաժիշտ-
ները՝ ամէնէն հռչակաւոր կեդրոններու մէջ ունկնդիր
ընելով զանոնք այդ երաժիշտներուն հրաշակերտնե-
րուն:

Իր պանդխտութեան ընթացքին, մանկատին Մօցարդ անդադար եղանակներ կը յօրինէր. իր երեւակայութիւնը կը գործէր միշտ եւ, երբ նոր՝ իսկատիպ եղանակ մը գտնէր, փութով եկեղեցի մը կը մտնէր ուր՝ երէցին արտօնութեամբ՝ երգեհոնին վրայ կը նուագէր իր վերջին յանպատրաստից երկասիրութիւնը:

Իրիկուն մը, Ինսպրուք քաղաքին մէջ, ուր կը գտնուէր Մօցարդ իր ընտանիքին հետ, ըստ սովորականին դուրս ելած էր եկեղեցի երթալու եւ երգեհոնին վրայ նուագելու եղանակ մը որ կը յեղյեղուէր իր մրտքին մէջ:

Բաւական ուշ էր ժամանակը, եւ բոլոր դռները գոցուած էին: Տղան դիմեց լուսարարին որ եկեղեցիին մօտը կը բնակէր:

«Հաճեցէք բանալ դռները,» խնդրեց անկէ, «կը փափաքիմ նուագել երգեհոնը:»

Լուսարարը, ապշած խնդրանքէն վեց տարեկան տղեկի մը որ երգեհոնահարի հոգիւր առնելու յաւակնութիւնը ցոյց կուտար, սկսաւ խնդալ.

«Այս ժամուն, պատասխանեց անիկա, մասնաւոր հրամանով մը միայն կը բացուին դռները եւ դուն այնքան դեռատի ես որ այդպիսի հրաման մը չես կրնար ստանալ: Բու տարիքդ տղայ մը ինչպէ՞ս պիտի կրնար երգեհոն նուագել:

—Ահաւասիկ, ըսաւ Վօլֆկանկ, արտօնութիւն մը գոր եկեղեցիին երէցը տուած է ինձի:

Իրաւ է, պատասխանեց լուսարարը, տոմսակը կարդալէ ետքը, կրնաք վաղն առաւօտ գալ, դռները բաց կ'ըլլան, բայց, այս իրիկուն, պէտք պիտի ըլլար լուսաւորել եկեղեցին եւ այդ բանը բացառիկ հրամանով մը միայն կրնամ ընել:

—Բայց, իմ ընտանիքս քաղաքէն կը մեկնի, վաղն առտու, եւ ես գիտեմ որ ձեր երգեհոնները ամբողջ Աւստրիոյ մէջ լաւագոյններն են. կ'աղաչեմ, թողէք որ ներս մտնեմ. կարճ միջոց մը միայն պիտի մնամ:»

Պատանին Մօցարդ չէր դադրեր հեղինակելէ

Լուսարարը անողոր մնաց եւ Վօլֆկանկ Մօցարդ, այս արգելքէն վշտահար, տխրօրէն նստաւ սահմանաքարի մը վրայ, դէմը այն գեղեցիկ շէնքին, ուր չէր կրնար գոհացում տալ իր ներշնչման:

Նոյն վայրկեանին տեսաւ որ բարձրաստիճան օրիորդ մը, ընկերակցութեամբ վարդապետին եւ մէկ

բանի պաշտօնեաներու դէպի մայր դուռը կու գար :
Լուսարարը , որ անմիջապէս կանչուած էր , սկսաւ
շտապով բանալ եկեղեցիին դուռները եւ օտարական-
ներու խումբը մտաւ ներս : Նրովհետեւ մուտքը բաց
կը մնար , Վօլֆկանկ չի վարանեցաւ : ՎՏօբար մտաւ
շէնքին մէջ եւ առանց նշմարուելու սպրդեցաւ մինչեւ
երգեհոններու բնմը :

Յանկարծ , մինչդեռ այցելուները գմայլանքով կը
դիտէին Մայր եկեղեցւոյ սքանչելիքները , խիստ մե-
ղոյշ , խիստ քաղցրանուագ ձայներ թնդացին կոթա-
կան բարձր կամարներուն տակ : Երկնային երաժշ-
տութիւն մըն էր գողցես , որ ա՛յ աւելի տպաւորիչ
կը դառնար իրիկուան մննութեան եւ խորին բու-
թեան մէջ :

Օրիորդը եւ իր ընկերները նախ կանգ առին ,
զարմացան , յետոյ յուզուած ու սքանչացած բաւական
երկար ժամանակ , մտիկ ըրին այս խորհրդաւոր եղա-
նակները , տեսակ մը վերացումով :

«Գերապայծառ , ըսաւ օտարուհին վարդապետին ,
ուզած էք անակնկալ մը ընել ինձի . եւ ասկէ աւելի
հաճելի անակնկալ մը չէիք կրնար ընել :

—Տիկին , պատասխանեց եկեղեցականը , հաւա-
տացէք որ ընաւ մասնակցութեան բաժին չունիմ այն
բանին մէջ որ , այս վայրկենիս կը կատարուի . ա-
նակնկալը այնքան մեծ է ինձի համար , որքան Ձեր
բարձրապատուութեան համար :

—Օհ , այն ատեն կը փափաքիմ հանչնալ այն
արուեստագէտը որ խիստ սքանչելի տաղանդով մը կը
նուագէ :

—Հիմա կը հասկնանք , յարեց վարդապետը :

Անմիջապէս դէպի բնմը դիմեց եւ , վայրկեան մը

ետքը , Մարի Անդուանէշի առջեւ կը բերէր Վօլֆկան-
կը . վասնզի Աւստրիոյ կայսեր Ֆրանսուա Ա . ի աղջիկն
էր որ կ'այցելէր Մայր եկեղեցին , այն աղջիկը որ , ետ-
քերը , Ֆրանսայի դժբախտ թագուհին եղաւ , Լուի
ժ.Չ . ի կինը :

«Ահաւասիկ , ըսաւ եկեղեցականը , պզտիկ մարդը
զոր գտայ վերը , երգեհոնին առջեւ :

—Ինչպէ՛ս , աղաղակեց իշխանուհին , իրաւ դո՞ւր
էք , տղա՛ս , որ մեզի մտիկ ընել տուիք այս հրաշալի
երաժշտութիւնը :

—Անշո՛ւշտ , տիկին , բարեբախտութիւն մըն է
ինձի համար որ նուագս կրցած է հաճելի ըլլալ ձեզի :

—Եւ ո՞վ է այս վսեմ կտորին հեղինակը :

—Ե՛ս , տիկին :

—Դո՞ւր , պզտիկ բարեկամս :

—Սյո՛ , տիկին . Հոգեհանգստեան պատարագի մը
նուագամասն է զոր կը յօրինեմ , այս վայրկենիս . ներ-
շնչումը ցորեկին ունեցած էի . բայց , այս իրիկուն ,
մերժած էին խնդրանքս եւ եկեղեցիին դուռները չէին
բացած ինձի համար , ուստի ձեր անցքէն օգուտ քա-
ղելով սպրդեցայ ներս , ելայ մինչեւ երգեհոնը :

—Հրաշալի՛ է , ըսաւ արքիդքսուհին , կարծես թէ
հրեշտակ մը իջած ըլլաք երկինքէն :

—Ան՛ժուր բան է , աւելցուցին վարդապետը եւ
պաշտօնակալները :

—Անունիդ ի՞նչ է , հարցուց Մարի-Անդուանէշ :

—Անունս Վօլֆկանկ Մօցարդ է :

—Սհ , արդէն լսած եմ ձեր համբաւի մասին . ու-
րախ պիտի ըլլամ եթէ Վիէնայէն անցնիք :

—Բայց , ինչպէ՛ս պիտի կրնամ հոն գտնել ձեզ ,
հարցուց տղան անվարան :

— Ձիս կը գտնէք, երբ արքունիքը ներկայանաք, վասնզի գիտեմ թէ ձեր հայրը մտադիր է թիչ ատենէն

«Բարի եղէք բանալու եկեղեցիին ղռները»

զձեզ հոն բերել: Ուրեմն, ցտեսութիւն, պզտիկ բարեկամս:»

Վօլֆկանկ, զմայլելի շնորհքով մը համբուրեց ձեռքը զոր իրեն կ'երկնցընէր իշխանուհին եւ երբ այցելուներուն խումբը աներեւոյթ եղաւ, նորէն ելաւ մինչեւ երգեհոնին բնմը, ուր խանդավառութեան վայրկեանի մը մէջ, յօրինեց իր ամէնէն ճաշխարհիկ կտորներէն մէկը:

Այս անգամ, լուսարարը ազատ թողուց Մօցարդը եւ, անոր մեկնելու պահուն՝ աւելորդապաշտական յարգանքի մը արտայայտութիւններով առաջնորդեց զայն մինչեւ մայր դուռը:

Ե. — ԿՔՅԱՏՐԱԿԱՆ ԱՐ ԸՈՒՄԻ ԵՐԻՆ ԱԵԸ

Վօլֆկանկ Մօցարդ՝ իր ձեռք բերած առաջին յաջողութիւններէն ետք գնաց Միւնիխ եւ Լինց, ուր տիրացաւ մեծ համբաւի մը: Եւրոպայի ամէնէն զօրաւոր արքունի իշխանները զայն հրաւիրեցին իրենց մօտ: Ամէն մարդ կը փափաքէր լսել վեց տարեկան այս տղան որուն տաղանդը կը հաւասարէր արդէն ամէնէն ծանօթ քաջ երաժիշտներու տաղանդին:

Այդ միեւնոյն տարին (1762) Մօցարդ եւ իր ընտանիքը գացին Վիէննա, ուր զանոնք ընդունելու փափաք յայտնած էր Ֆրանսուա Ա. կայսրը:

Վիէննայի ղռներուն առջեւ շատ խիստ մաքատուններ հաստատուած էին եւ պէտք էր շատ բարձր տուրքեր վճարել, քաղաք մտցնելու համար ճամբորդներուն նոյնիսկ շատ անհրաժեշտ գոյքերը: Այդ տուրքերը չափազանց պիտի ծանրաբեռնէին մեր արուեստագէտներուն քսակը. ուստի ջանացին ամօրել մաքսաւորներուն խստութիւնը: Վօլֆկանկ, տեսնելով որ

կարելի չ'ըլլար խօսք հասկըցնել այս անհամբոյր մարդոց, ձեռք առաւ իր պզտիկ ջուժակը եւ անոնց նըլագեց ա'յնչափ փայլուն ու ա'յնչափ հեշտալուր եղանակ մը որ մաքսաւորները, այս տղեկին տաղանդէն հմայուած, առանց տուրք առնելու թողուցին որ անցնի իր ընտանիքը եւ քաղաք մտնէ:

«Գացէ՛ք, ըսաւ մաքսաւորներուն պետը, ձեր մտից տուրքէն աւելին իսկ վճարեցիք դուք:»

Երբ Լէօբօլտ Մօցարդ Ֆրանսուա Ա.ի արքունիքը ընդունուեցաւ իր երկու տղոցմով, կայսրը՝ մինչեւ նախասենեակը ընդ առաջ զնաց անոնց եւ փութաց փոքրիկ Վօլֆկանկը առաջնորդել կայսրուհի Մարի-Թէրէզին որ շրջապատուած էր իշխաններով եւ արքիդքսուհիներով:

Ամէնն ալ շատ սիրալիւր ընդունելութիւն մը ըրին մատաղատի արուեստագէտին:

«Տղա՛ս, ըսաւ անոր կայսրուհին, քու սիրած եղանակներէդ հատ մը նուագէ մեզի:

—Յանպատրաստից եղանակ մը կը նուագեմ, տիկին, ձեզի համար.» պատասխանեց Վօլֆկանկ:

Իր կտորի նուագումին մէջ այնպիսի արտակարգ շնորհ ու եռանդ ցոյց տուաւ որ Մարի-Թէրէզ՝ վերջին ծայր յուզուելով՝ իր ծունկերուն վրայ առաւ զայն եւ զգուշից սիրեց:

«Սքանչելի տղայ, կը կրկնէր ան. որքա՛ն որ տաղանդաւոր է, ա'յնքան ալ սիրուն:»

Ետ դարձած միջոցին, Վօլֆկանկ, արքունիքի մոմագօծեալ տախտակամածին անվարժ՝ սահեցաւ յանկարծ եւ ամբողջ երկայնքին փռուեցաւ ինկաւ: Արքիդքսուհիներէն մէկը աշխուժօրէն վագեց ու զայն վերցուց:

«Օ՛հ, որչա՛փ բարի էք» ըսաւ տղան: Յետոյ, աւելի մօտէն նայելով իշխանուհիին, մէկէն՝ զուարթագին ծայնով մը, գոչեց.

«Քայց, տիկին, կարծեմ թէ կը հանձնամ ձեզ: Ձեզի՛ էր որ հանդիպեցայ Ինսպրուքի մէջ:

—Այո՛, ես եմ, պզտիկ բարեկամս:

—Օ՛հ, որքա՛ն բարեբախտ եմ որ նորէն կը տեսնեմ ձեզ: Ձեմ մուցած ձեզ եւ կ'ուզեմ ձեզի հետ ամուսնանալ:»

Կայսրուհին, այս բառերը ըսելով, սկսաւ խնդալ, եւ արքունիքն ամբողջ խնդաց իրեն հետ:

«Եւ ի՛նչ է պատմաւոր, հարցուց ան, որ կ'ուզես ամուսնանալ աղջկանս, Մարի Անդուանէզին հետ:

—Վասն զի մեծապէս երախտապարտ եմ ես անոր: Անիկա, Ինսպրուքի մէջ, շատ բարի եղած է ինձի հանդէպ եւ քիչ մը առաջ ալ զիս վեր վերցուց, մինչդեռ միւս իշխանուհիները, առանց երեքալու իրենց տեղէն, նայեցան ինձի:

Մարի-Անդուանէզ իր բազուկներուն մէջ առաւ տղան եւ՝ անոր քաղաքավարութիւնը տաք համբոյրով մը եւ շնորհալի ժպիտով մը վարձատրեց:

2. — ԿՕՅԿՐԴԻ ՅԵՂԹԱՆԱԿԸ

Տարի մը անցնելէ ետք Վիէննայի մէջ, ուր օրէ օր մեծցաւ Մօցարդի համբաւը, իր ընտանիքը ուղղուեցաւ դէպի Ֆրանսա: Ամէն քաղաքներուն մէջ ուրիշ պետք եղաւ անցնիլ՝ երթալու համար Սալցպուրկէն Բարիզ, մատաղատի արուեստագէտը զարմացուց բոլոր ունկնդիրները իր փայլուն երեւա-

կայութեամբ եւ այն հիանալի դիւրութեամբ զոր ցոյց կուտար՝ ջութակի, դաշնակի եւ երգեհոնի վրայ յանպատրաստից խիստ գեղեցիկ համերգներ նուագելուն մէջ՝

Իր համբաւը իրմէ առաջ հասած էր Բարիզ ուր խօսակցութեան ուրիշ նիւթ չունէին մարդիկ բայց եթէ այս տղան, որուն առջեւ կը նսեմանային արդէն երաժշտութեան ամէնէն հուշակաւոր փառքերը։

Կրիմ, որ Բարիզի մէջ նոյն ժամանակին ամէնէն գնահատուած քննադատներէն ու գրագէտներէն մէկն էր, հետեւեալ բառերով կը ծանուցանէր (1763 Դեկտ. 1) մանկատի Մօցարդին Բարիզ ժամանումը. «Սալցպուրկցի եկեղեցւոյ երաժշտապետ մը, Լէօօօրդ Մօցարդ անուևով, հոս հասած է իր երկու տղաքներով որոնք անստգիւտ սիրունութիւն մը ունին։

«Իր աղջիկը, Մարիամ-Աննա, տասնըմէկ տարեկան, շատ փայլուն կերպով կը նուագէ յարադաշնակ, բայց իր եղբայրը, Վօլֆկանկ, որ յառաջիկայ յունվարին եօթը տարեկան պիտի ըլլայ, այնքան տարօրինակ երեւոյթ մըն է որ մարդ դժուար կը հաւատայ իր աչքերով տեսածին եւ իր ականջներով լսածին։

«Այս տղուն համար մեծ բան մը չէ ամենամեծ ճշտութեամբ նուագել իր փոքրիկ ձեռքերով ամէնէն դժուարին կտորները։ Ամէնէն անհաւատալին ա՛յն է որ այդ տղան՝ ժամ մը անընդհատ, գոց կը նուագէ, եւ նոյն պահուն անձնատուր կ'ըլլայ իր հանճարի ներշնչումին եւ խել մը սխրալի գաղափարներու։ Ստեղնաշարի գործածութեան ա՛յնքան վարժ է որ երբ անձեռոց մը տարածելով վրան զայն ծածկեն աչքերէն, ան դարձեալ անձեռոցին վրայէն կը նուագէ միեւնոյն արագութեամբ եւ միեւնոյն ճշդութեամբ։»

Դեռատի արուեստագէտին նկատմամբ սքանչալուցումը խիստ մեծ եղած ըլլալու էր. քանզի իր ընտանիքը իբր սեղանակից ընդունուեցաւ Լուդովիկոս ԺԵ.ի, այն պայտին մէջ ուր այնքան խիստ էր կարգուսարքը, եւ ուր ամէնէն մեծ իշխաններն իսկ դժուարաւ կ'ընդունուէին արքայական տան մտերմիկ կեանքին մէջ։

Փոքրիկ Մօցարդը նստեցուցին Մարիա-Լէքզինսքա թագուհիին քովը որ անոր համար նուազ հաճելի չեղաւ որչափ եղած էր Աւստրիոյ կայսրուհին։

Դեռահասակ քաջ արուեստագէտը շատ անգամ կը հրաւիրուէր իր տաղանդը ի յայտ բերելու ազնուագարմ իշխաններուն եւ արքայընտիր նախարարներուն առջեւ։

Օր մը, այն ժամանակի ամէնէն ծանօթ նշանաւոր անձերու մէկ ժողովին մէջ նուագելէ հտըրը, ծնողքին քով կը դառնար։ Երբ Բօն-Նէօֆէն կ'անցնէր, խումբ մը տղաք, որոնք զօլէժէն դուրս կ'ելլէին, զարմանքով տեսան եօթնամեայ այս բզէզը, մանրիկ, քնքուշ, որ լրջադէմ՝ նոր եղանակներ խոկալով, կ'անցնէր կ'երթար՝ ջութակը թելին տակ, իբրեւ երաժշտութեան վաղեմի ուսուցչապետ մը։

«Սա բզէզին նայեցէ՛ք, պուսպ դպրոցականներէն մէկը, հագիւ թէ կօշիկի մը բարձրութիւնն ունի հասակը՝ եւ կ'ուզէ հաւատացնել մեզի թէ ջութակ նուագել գիտէ՛ արդէն։

—Ծիծաղաշարժ ջութակ մըն է անորը, ըսաւ ուրիշ մը։

—Գնա՛ կարդալ սորվէ ուրեմն, պուսպ երրորդ մը մանկատի երաժիշտին, թեւերդ այնքան կարճ են որ չես կրնար քու նուագարանիդ լարերը թրթռացընել։»

Եւ ամէնը մէկ կը խնդային ու կը ցատկուտէին տղեկին շուրջը որ վախ չէր ցուցներ:

«Ան մեզի կարծել տալ կ'ուզէ թէ ինք արդէն ջութակ ածել զիտէ»

Մանկական այս տեսարանէն զուարճանալով, անցորդները կ'սկսէին կանգ առնել եւ կը շրջապատէին

աղմկարար խումբը, երբ, մէկէն ի մէկ Վօլֆկանկ ուսին կը դնէ ջութակը եւ լսելի կ'ընէ իր ամէնէն եւսանդոտ եւ ամէնէն յանկուցիկ կտորներէն մէկը:

Նախ, չարահնի տղաքը կանգ առին զարմացած յետոյ ամէն մարդ՝ այս սքանչելի երաժշտութիւնէն դիւթուած՝ անպատում յուզումով մտիկ ըրաւ ջութակահարը:

«Հրաշալի է, կ'ըսէին ունկնդիրները. նշմարիտ արուեստագէտ մըն է»

— Անտարակոյս ան Վօլֆկանկ Մօցարդն է որուն վրայով կը խօսի ամէն մարդ,» կամացուկ մը հասկըցուց անցորդ մը:

Տղաքը իրենց ծաղրածութիւնէն ամօթահար, երկիւղախառն յարգանքի ցոյցերով շրջապատեցին Վօլֆկանկը, որպէս թէ երաժշտութեան աստուածը. յանկարծ յայտնուած ըլլար իրենց աչքերուն. յետոյ, խանդավառեալ՝ տղան իրենց ուսերուն վրան առին եւ յաղթականօրէն զայն տարին մինչեւ իր բնակարանը, մինչդեռ ամբօխը կը ծափահարէր, յաղթահարուած ա՛յսքան արտակարգ տաղանդի մը ճառագայթումէն:

Որչափ ատեն որ Մօցարդ Ֆրանսա բնակեցաւ, ա՛յնպիսի յաջողութեանց շարք մը ունեցաւ որ Անգլիոյ թագաւորը, փօրժ Գ., իր արքունիքը հրաւիրեց զայն: Այնուհետեւ զնաց Հոլանտա, յետոյ Իտալիա:

Նաբօլիի մէջ նուագածութիւն մը ըրաւ անհամար բազմութեան մը առջեւ, ուր կը գտնուէին երկրին ամէնէն ակամաւոր արուեստագէտները: Այն պահուն աջ ձեռքին վրայ մատնի մը կը կրէր: Աւելորդապաշտ ժողովուրդը չի կրցաւ հաւատալ թէ այսքան կատարեալ նուագածութիւն մը բնական էր:

«Ատոր մէջ կախարդութիւն կայ, կ'ըսէին:

—Այո՛, դիտել կուտային ոմանք, անիկա կը կրէ մատանի մը որ դիւթուած է անշուշտ:

—Պատճառն ա՛տ է անտարարակոյս որ այդպէս հրաշալի կերպով կը նուագէ:

—Մատանին թող հանէ, գոչեցին ամէնէն մոյե-
ռանդները, եւ տեսներ թէ այն ատեն ալ պիտի կըր-
նայ ցոյց տալ միեւնոյն տաղանդը:»

Այս շշուկները կը հասնին մինչեւ Մօցարդի ա-
կանջը. անմիջապէս կը հանէ մատանին եւ ներկանե-
րէն մէկուն կը յանձնէ զայն: Այն ատեն իր նուագա-
ծութիւնը կը շարունակէ ա՛լ աւելի կատարելութեամբ:
Մքանչացում եւ աննկարագրելի խանդավառութիւն մը
կը համակեն ամէնքը ու հռչակաւոր երգահան մը կը
գոչէ:

«Այս տղուն առջեւ, պիտի խաւարի՛նք մենք ա-
մէնքս:»

Անհուն է Մօցարդին գործը եւ այլազան: Մարդ
չի կրնար ըմբռնել թէ անիկա ի՛նչպէս կրցած է երկ-
նել այնքան հրաշակերտ գործեր, իր կարճատեւ կեան-
քին մէջ: Իր գործերէն յիշենք միայն ամէնէն նշանա-
ւորները: *Isoitkensk*, *Ֆիկարոյի հարսանիքը*, դիւրուած
տիկնոջը, *Տիսուսի անյիշատարութիւնը*, *Soli ժուանը* եւ դեռ
ուրիշ շատեր: Վիէննա դառնալուն, 1768ին, (12 տա-
րեկան էր այն ատեն) յօրինեց՝ երկու արարուածով
ծաղրաշարժ նուագախաղ մը, (*opéra-bouffe*) որով
մասնաւոր կերպով շահագրգռուեցաւ Ֆրանսուա Բ.
կայսրը:

Բանի մը օրուան մէջ երաժշտութիւնն աւարտե-
ցաւ եւ որոշուեցաւ ներկայացումը՝ կատարել կայ-
սերական թատրոնին մէջ: Բայց Վիէննայի երաժիշտ-
ները, նախանձելով այս մատաղ տղուն յաջողութիւն-

ներէն, երդում ըրին որ արգելք ըլլան թատերախա-
ղին ներկայացման: Առաջին արարուածին, նուագա-
խումբը, խուլ մեքենայութիւններէ զրգոտած, մեծ
դժկամակութիւն ցոյց տուաւ եւ՝ հակառակ կայսեր
ներկայութեան՝ տղորմելի կերպով նուագեց:

Մօցարդ, զայրացած, կայսեր օթեակը կը վազէ:

«Տէր արքայ, կ'ըսէ, ինծի դէմ լարուած մեքե-
նայութիւն մը կը ջանայ նսեմացնել նուագախաղս:»

—Հիմա՛ կը հասկնան անոնք, կը պատասխանէ
կայսրը:

Կանչել կուտայ իր զօրականները, եւ պաշտօնա-
կալ մը կը ղրկէ յայտարարելու նուագախումբի պե-
տին թէ, եթէ իր երաժիշտները աւելի լաւ չնուագեն,
ծերբակալել եւ բանտարկել պիտի տայ զանոնք:

Այս սպառնալիքը բաւական կ'ըլլայ կարգը վերա-
հաստատելու: Ետը՝ առանց ուրիշ միջադէպի՝ ներ-
կայացուեցաւ եւ մեծ յաջողութիւն ունեցաւ:

Ասկէ գտն ուրիշ անգամներ ալ նախանձորդներ
ջանացին հարուածել այս հրաշալի հանճարը, բայց
ամէնն ալ դատապարտուեցան լուծեան, եւ ինչ-
պէս բանաստեղծը կը գրէ:

Ասուածը, իր ասպարեզին հետաւուտ,

Լոյսի հեղեղներ կը քարիտ

Իր խաւարաւտէր հայհոյիջներուն իրայ:

Մօցարդի յաջողութիւնները չիփխեցին իր համեստ
նկարագիրը եւ երբեք սնապարծութիւն չներշնչեցին
անոր: Ամէն պարագայի մէջ, անիկա իյայտ կուգար
իբրեւ բարի, սիրակաթ անձ, անձնուէր եղբայր, յար-
գալից եւ հլու օրդի, առատածեռն իր ծնողաց հան-
դէպ օրոնք, հակառակ այնքան փառաց, կը մնային
միշտ նուագ բարեբախտ:

Միլանի մէջ, Մինեդասի ներկայացումէն ետքը, ուր ոսկի լուիներու մեծ գումար մը շահած էր (այն ատեն 14 տարեկան էր), վերստին դարձաւ Սալցպուրկ եկաւ, հօրը յանձնեց իր խնայողութիւնները եւ չուզեց ոչ մէկ բան պահել իրեն համար: Բնծայած խնայողութիւններուն միացուց ընտանիքի անդամներէն ամէն մէկուն համար նուէր մը զոր ընտրած էր իր ճաշակներուն եւ իր փափարներուն համաձայն:

Իդոմէնէի ներկայացումը՝ Հուովի մէջ, բազմաթիւ օտարականներ քաշած բերած էր. բոլոր Եւրոպայի մէջ անոր վրայ կը խօսէին:

Վօլֆկանկի ծերունի հայրը, Լէօքօլտ Մօցարդ, գաղտնապէս Հուով մեկնած էր Սալցպուրկէն որպէսզի ներկայ ըլլայ իր գաւկին նոր յաղթանակին, բայց ժամանումը իմաց տուած չէր անոր՝ չուզելով՝ այդ հանդիսաւոր վայրկեանին՝ խանգարել անոր գործը:

Աւաջին արարուածը անլուր յաջողութեամբ կ'աւարտի. Մօցարդի հայրը, սրահին խորը ծածկուած, ուրախութենէն կուլայ, բայց, յանկարծ, Վօլֆկանկ կը նշմարէ զայն. կը վազէ, թեւերուն մէջ կը սեղմէ իր հայրը եւ պատուոյ տեղը կը բերէ ծափերուն մէջ հասարակութեան, որ յուզուած կ'արտասուէր:

«Երջանկութիւնս կատարեալ է այսօր, կը գոչէ Վօլֆկանկ, որովհետեւ հայրս կը վարձատրուի այս իրիկուն, այն դասերուն համար զորս տուած է ինձի եւ որոնց շնորհիւ միայն եղած եմ ես ինչ որ եմ.»

Պատուական սիրտ մը ունէր Մօցարդ. եւ չէր կրնար մերժել խնդրուած ծառայութիւն մը, բայց ինքն ալ երբեմն նեղութեան մէջ կ'իյնար. Օր մը, իր պարտատէրները խստիւ կը պահանջէին իրենց առնելիքը եւ կ'սպառնային բանտարկել տալ զինքը եթէ ամենակարճ պայմանաժամու մը վճարում չընէր:

Նոր ամուսնացած էր եւ իր մանկամարդ կիներ վերջին ծայր անհանգստութեան մատնուած էր այս վիճակին համար:

«Հոգ մի՛ ընէր, կ'ըսէ անոր Մօցարդ, նուազածութիւն մը կը յօրինեմ ու անոր հասոյթովը գոհացում կուտամ պարտատէրերուս:»

«Այս պատարագը իմ յուզարկւորութեանս պիտի ծառայէ:»

Կը նստի յարադաշնակին առջեւ. կ'սկսի աշխատութեան, եւ ահա, անակնկալ կերպով, բարեկամ մը ներս կը մանէ:

«Բարեկամ, կ'ըսէ Մօցարդին, բանտարկութիւն կ'սպառնան ինձի պարտքի մը համար զոր այս վայրկեանին չեմ կարող վճարել, կրնայի՞ք արդեօք վճարել ինձի գումար մը զոր կը ջանամ մօտ ատենէն վերադարձնել ձեզի:»

—Սիրելի բարեկամս, կը պատասխանէ երաժիշտը, ես ալ ձեզի պէս՝ նեղ վիճակի մէջ եմ. սու մը անգամ չունիմ, պարտատէրերս կ'սպառնան եւ, ձեր

ներս մտած վայրկեանին, պիտի սկսէի եղանակի մը յօրինման որպէսզի քիչ մը դրամ շահէի ու օժիքս ազատէի:»

Շատ վշտակրած կ'երեւար բարեկամը:

«Սպասեցէք, կ'ըսէ Մօցարդ յուզեալ, նախ քեզի համար բան մը կը յօրինեմ:»

Իր ներշնչմանը անձնատուր կ'ըլլայ, փոքր հրաշակերտ մը կ'ստեղծէ եւ կուտայ խնդրարկուն, որպէսզի զայն տանի տպագրիչին որ միշտ պատրաստ էր սիրով ընդունելու Մօցարդին գործերը: Այսպէս մխիթարած ու երջանկացուցած կը ճամբէ իր բարեկամը, եւ անկէ ետքը միայն անձին վրայ կը խորհի:

Տենդագին աշխատութիւնը, շատ մը զրկանքներու առընթեր խանգարած էին մեծ արուեստագէտին առողջութիւնը: Իր մահէն քիչ ժամանակ առաջ, 1791ին, անձանօթ մը եկաւ գտաւ զայն:

«Կրնայի՞ք արդեօք, հարցուց անոր, զրեւ Հոգեհանգսեան պատարագի երաժշտութիւն մը որուն մէջ գտնուէր այն երգամասը, զոր՝ վեց տարեկան եղած ատեննիդ՝ յօրինած էք Ինսպրուքի եկեղեցիին մէջ:

— Ինչպէ՞ս իրագեկ եղեր էք այդ դէպքին, հարցուց Մօցարդը՝ զարմացած:

— Գաղտնիք մըն է ատիկա զոր պէտք չէ յայտնեմ. կը պատասխանէ անձանօթը:

— Կը խոստանամ ձեզի զրեւ այդ պատարագը, ըսաւ երաժիշտը՝ հեռուոր յիշատակէ մը եւ տեսակ մը նախազգացումէ յուզուած արդէն:

Նուագահիւսը գործի կ'սկսի անմիջապէս, բայց քիչ օրէն ետքը, կը հրաւիրուի Բրակա երթալու՝ Լէօփօլտ Գ. կայսեր թագադրութեանը առթիւ. արքունիքին հրամանն է, չի կրնար մերժել:

Այն վայրկեանին երբ Բրակա երթալու համար կառք պիտի նստի, անձանօթը նորէն կ'երեւայ.

«Մոռցա՞ք Հոգեհանգսեան պատարագը, կը հարցընէ արուեստագէտին:

— Չեմ մոռնար, միտքս է. գրեթէ աւարտած է եւ վերադարձիս զայն պատրաստ կ'ունենար:

Աւա՛ղ, վերադարձին, կը հիւանդանայ. այսու հանդերձ, կ'ուզէ աւարտել պատարագը զոր խոստացած է, բայց կ'զգայ թէ կեանքն իրմէ կը խուսափի:

«Այս պատարագը իմ յուղարկաւորութեանս պիտի ծառայէ» կը գոչէ:

Արդարեւ, հազիւ թէ ժամանակ ունեցաւ զայն աւարտելու. մեռաւ 1791 դեկտ. 5ին, 36 տարեկան, եւ իր թաղման հանդէսին էր որ երգուեցաւ այս պատարագը, իր հրաշակերտներուն ամէնէն համբաւաւորը եւ ամէնէն նշանաւորը: Ոմանք պնդած են թէ անձանօթը՝ որ ա՛յնքան թախանձանօք այս պատարագը պահանջած էր անկէ՝ զրկուած էր Մարի-Անտուանէդի կողմէն, այն ատեն թագուհի Ֆրանսայի, որ երկու տարի ետք կառափնատին վրայ կը մեռնէր:

Հանճարեղ տղայ մըն է արդարեւ այն տղան որուն պատմութիւնը ըրինք, բանզի իր զլխաւոր երկասիրութիւնները կ'սկսին իր պատանեկութենէն, նոյն իսկ իր մանկութենէն: Անոր գործերը զարմանալի են իրենց վայելչութեամբ, իրենց քաղցրութեամբ. իրենց շնորհքով եւ այն անպատում հրապոյրով որ կը ճառագայթէ անոնցմէ առանց փասելու համերգներու ազնուութեան ու մեծութեան:

2350

0047184

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0011184

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԵԱՐ

ԿՆՈՐ ԳՊՐՈՑԻ,

	Ղրշ.
1. ՀԱՂԱԳՈՐԾ ԸՆՏԱՆՆԻՑԸ (Սպառում)	
2. ՄԵՆ ԳՆՏՈՒՆ ՄԸ (1. ՔԱՍԹՆՈՒ)	15
3. ՓՈՐՐԵԿ ԺԱՄԱԳՈՐԾԸ	15
4. ՓՈՐՐԵԿ ՀՆԱՐԻՉԸ	10
5. ՀՍՆՃԱՐԵՎ, ՏԳՍՑ ՄԸ (ՄՅՅԱՐ) Պատկերազարդ	15

ԳԻՆ 15 ՂՐՇ.